

зпливу на адресата погрози. Коли йдеться про незаконне позбавлення волі чи викрадення людини, особа потерпілого персоніфікована, та винні (особливо якщо вони очікують на отримання викупу) зацікавлені безпосередньо у ньому [5, с. 144].

Висновки. Отже, на нашу думку, незважаючи на поширеність діянь, які підпадають під ознаки ст. ст. 146 та 147 КК України, судова практика щодо цих злочинів майже відсутня. Можливо, саме тому необхідність точного вирішення питань розмежування значених злочинів не усвідомлюється повною мірою, – Роз'яснень Верховного Суду з цього приводу досі немає, хоч саме судове тлумачення згаданих норм тепер, після набрання чинності новим КК України, є кінце необхідним.

УДК 343.9

ДО ПИТАННЯ ЛАТЕНТНОСТІ КОРПОРАТИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Пивоваров В.В., к.ю.н., доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена питанням латентності корпоративних злочинів в банківській сфері. Висновки щодо факторів цього явища, тенденцій розвитку і заходів запобігання обґрунтовані статистичними даними.

Ключові слова: латентна злочинність, корпоративна злочинність, злочинність у банківській сфері.

Статья посвящена вопросам латентности корпоративных преступлений, совершаемых в банковской сфере. Выводы об отношении факторов этого явления, тенденций развития и мер предупреждения обоснованы статистическими данными.

Ключевые слова: латентная преступность, корпоративная преступность, преступность в банковской сфере.

Pivovarov V.V. SOME QUESTIONS LATENCY CORPORATE CRIME IN THE BANKING SECTOR

The article deals with the latency of corporate crimes committed in the banking sector. Conclusions regarding the factors behind this phenomenon and trends of preventive measures justified by statistical data.

Key words: latent crime, corporate crime, crime in the banking sector.

Сучасне українське суспільство, що розвивається в непростих та суперечливих умовах всесвітньої глобалізації, все частіше має справу зі зростаючою кількістю системних проблем, зокрема, латентними проявами корпоративної злочинності у банківській сфері.

Питання латентної злочинності, окремих проявів корпоративної злочинності, злочинності у банківській сфері і галузі економіки були висвітлені відомими російськими та українськими кримінологами, такими як А.І. Долгова, В.М. Кудрявцев, Я.І. Гілінський, С.М. Іншаков, В.Є. Емінов, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, В.М. Попович, В.Ф. Оболенцев та ін., напрацювання яких у контексті корпоративної злочинності є частковими, оскільки буди здійснені в межах вивчення питань іншої тематики. В той же час актуальність проблеми корпоративної злочинності у банківській сфері, проявів її «суперлатентності» зумовлена як доктринальною необхідністю у вивченні даного явища та його особливостей в Україні, так і практичним аспектом розробки необхідних кримінологічних засобів та заходів превентивного і охоронного характеру з метою забезпечення економічної системи держави та суспільних інтересів в цілому.

На думку більшості вчених-кримінологів, латентна злочинність – це частина злочинності як суспільного явища, що існує в реальній країні в реальний проміжок часу, однак в силу існуючих обставин вона залишається не виявленою та неврахованою. В цьому контексті слід погодитись із Л.В. Бабенко, що процеси латентизації злочинності – феномен не лише будь-якої окремої країни, але й загальносвітового рівня. При цьому

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №40. – Ст. 165.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26. – Ст. 131.
3. Бортник В.А. Честь і гідність особи як об'єкт кримінально-правової охорони // Вісник НАВСУ. – 2000. – № 4. – С. 45-48.
4. Акімов М. Відмежування захоплення заручників від незаконного позбавлення волі та викрадення людини // Вісник прокуратури. – 2002. – № 2. – С. 33-37.
5. Ліпкан В. Тероризм і національна безпека України. – К.: Знання, 2000. – 182 с.
6. Беляева Н., Орешкина Т. Квалификация преступлений, посягающих на личную свободу человека // Законность. – 1994. – № 11. – С. 15-18.

масштаби латентної злочинності в цілому і масштаби певних її видів в цілому не відомі. Під латентною (прихованою) злочинністю в кримінології та правоохоронній практиці розуміють сукупність злочинних діянь, що були реально вчинені, але не стали відомі органам кримінального судочинства і, відповідно, не відображаються в офіційній статистиці [1, с. 330-332].

Акцентуючи увагу на процесуальній складовій поняття, А.П. Закалюк визначає латентну злочинність як частку злочинності, що становить сукупність злочинів різних видів, які вчинені, але з різних причин не стали предметом передбаченого законом реагування у вигляді порушення кримінально-процесуального провадження та притягнення винних у їхньому вчиненні до відповідальності [2, с. 177]. Висловлені підходи до розуміння латентної злочинності в цілому збігаються із думкою російських дослідників, зокрема, В.В. Лунєєва [3, с. 96].

Щодо оцінок рівня латентності злочинності, поширилась думка деяких науковців США, які вважають, що при досягненні рівня офіційної злочинності у США близько 13-15 мільйонів, латентна злочинність дорівнюватиме близько 30 мільйонам, чи навіть більше. В нашій країні подібні оцінки поки що не фігурували. Однак тенденції латентизації України є значними, хоча б з огляду на історичний вплив радянської практики замовчування справжнього стану злочинності, вмотивоване нібито ліквідацією соціального підґрунтя для вчинення злочинів.

Визначаючи корпоративну злочинність, вважаємо за необхідне спочатку звернутись до поняття корпо-

ративних відносин – (від лат. «conpro» – пов'язувати, об'єднувати). Це відносини, що об'єднують спільноту людей на основі єдиних цілей, інтересів або інших факторів. Основними ознаками корпоративних відносин є їх єдність, в деякій мірі навіть закритість колективу людей, в якому вони виникають, а також специфічний характер діяльності вказаного колективу, що є його фундаментальною основою.

Найбільш яскравими різновидами закритих колективів, а також відносин у вказаних колективах, є військові колективи, колективи ув'язнених, що створюються місцях позбавлення волі тощо. Чільне місце посідає приклад закритих корпоративних відносин у банківській сфері, а також латентності правопорушень, що виникають при реалізації вказаних відносин.

Слід відмітити, що тривалий час банківська сфера розглядалася суб'єктами економічної діяльності не тільки як місце зосередження фінансових ресурсів, але й завжди привертала увагу охочих до легкого «заробітку», в тому числі шляхом обману і зловживання довірою. Концентрація грошей як у готівковій, так і в безготівковій формі, різноманітність фінансових послуг та інструментів із різним рівнем захищеності та ліквідності, клієнтське поле, що розширюється, – усе це робить банківські структури привабливим об'єктом для кримінальних вторгнень та застосування шахрайських схем, в тому числі й з боку співробітників банків.

Підвищенню рівня злочинності в банківській сфері сприяє їх надзвичайна латентність. Існування значної кількості банківських злочинів, невідомих правоохоронним органам і не відображених в статистичному обліку, є давньою, складною і гострою проблемою не тільки для України, але й усього цивілізованого світу. Так, за оцінкою міжнародної аудиторської компанії Price Waterhouse Coopers, щорічний збиток банківського бізнесу в європейських країнах від таких кримінальних правопорушень складає близько 33 млрд. доларів США [4].

В Україні упродовж 2009 року у банківській сфері співробітниками Державної служби боротьби з економічною злочинністю викрито 3300 кримінальних правопорушень (у 2008 році – 3294), зокрема безпосередньо у банках – 1531 злочин. Кожен шостий викритий злочин (всього 724) – зі збитками понад 100 тис. грн. (у 2008 році – 675). Виявлено 137 кримінальних правопорушень зі збитками понад 1 млн. грн. (у 2008 році – 81) [5]. Ці дані свідчать про загрозливий характер банківської злочинності, необхідність розроблення нових, вдосконалення вже напрацьованих методик профілактики, попередження та виявлення злочинів у банківській сфері.

Окрему увагу слід приділити технічним засобам вчинення кримінальних правопорушень у банківській сфері корисливої спрямованості, до яких відносяться мережа Інтернет, мобільні пристрої, банкомати, скімери різних видів та типів тощо. При цьому злочинці протягом певного часу вивчають потенційну жертву. Комп'ютерні мережі обраної компанії пошкоджують вірусом, інколи для створення паніки. Злочинці аналізують стиль і режим роботи бухгалтера-розпорядника коштів та від його імені здійснюють перекази з банківських рахунків. Для атаки обирають момент, коли на рахунку найбільше коштів. Часто створюється підставна компанія, відкриваються рахунки в банках, надалі відбувається захоплення управління комп'ютером з «клієнт-банком», перераховуються кошти на рахунки підставної фірми, потім різними способами кошти переводяться в готівку, або відправляються далі через низку підставних компаній.

Щодо актуальних детермінант цих злочинів, вважаємо, що основними чинниками є упущення та прорахунки в соціалічній та економічній політиці держави, організації управління народним господарством,

нормотворчій та правозастосовній діяльності, прихована криза платежів, відсутність належного контролю за діяльністю комерційних банків з боку Національного банку України, відсутність механізму реального сприяння процесам кредитування виробництва, вилучення коштів з офіційного обігу в «тіньовий» обіг, відсутність кваліфікованої ідентифікації клієнта банку (фізичної чи юридичної особи). Окрім того, злочинці, маючи змогу притягнення значної суми матеріальних коштів у своє розпорядження у короткий проміжок часу, мають змогу постійно вдосконалювати засоби та методи своєї протиправної діяльності, у зв'язку з чим діють постійно на крок попереду ніж правоохоронні органи та служби безпеки банків.

Загалом за суб'єктним складом латентні злочини у сфері банківської діяльності, можна розділити на три основні групи:

- злочини, пов'язані з посяганням на грошові кошти банку, які вчиняються сторонніми, по відношенню до банку особами;

- злочини, що вчиняються злочинними групами, до складу яких спільно входять як сторонні особи, так і посадові особи банку;

- злочини, які вчиняються виключно посадовими особами банку, у тому числі їх керівниками.

За статистикою, майже 70% злочинів у банківській сфері здійснюються або винятково співробітниками банку, або за їхньої активної участі. Економічна криза додала підстав до активізації банківського шахрайства та появи нових кримінальних ризиків. У банківській сфері злочини частіше відбуваються у збанкрутілих банках або у тих, що проходять процедуру санації [6, с.78].

Динаміку розвитку банківської злочинності можна прослідкувати на основі даних, наведених у табл. 1.

Таблиця 1
Кількість злочинів, вчинених безпосередньо в банках (за участю працівників банків) протягом 1996-2009 років

Показники	Роки								
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2008	2009
Кількість злочинів	768	1078	953	1005	927	657	877	1264	1531

Розглядаючи явище латентної злочинності в банківській сфері, слід також звернути увагу на специфічні фактори, що сприяють вчиненню кримінальних дій у цій сфері, а саме: значна віддаленість філіалів та представництв банків від центрального управління банку, недостатній захист персональних даних осіб-клієнтів банків, які є в той же час банківською та службовою таємницею; обізнаність значної кількості людей з конфіденційною інформацією, яка ними не використовується за функціональним напрямом роботи; недостатній рівень контролю за роботою персоналу в окремих банках; комплектація служб безпеки банків колишніми співробітниками силових структур зі слабкою теоретичною підготовкою, а також відсутність для робітників вказаного профілю роботи професійних об'єднань, асоціацій, позаузівського навчання в сфері забезпечення фінансової безпеки банку.

Мотивами скоєння кримінальних правопорушень в банківській сфері можуть слугувати не тільки корисливий спонукання, але й інші, нетипові, як-от: помста, бажання кар'єрного зростання, самоствердження або полегшення вчинення іншого злочину в подальшому.

За кримінологічною класифікацією, латентні злочини в банківській сфері можна поділити на три основні групи:

- злочини вчинені в банківській сфері за умови, що вони не були виявлені ані співробітниками правоохоронних органів, ані службою безпеки банку;

- злочини, що були виявлені службою безпеки банку, проте про факт їх виявлення не було повідомлено до правоохоронних органів;

- злочини, що були виявлені службою безпеки банку та про факт їх виявлення були повідомлені працівники правоохоронних органів, проте останніми не було вчинено жодних заходів для реєстрації та встановлення події злочину.

Специфічними чинниками поглиблення процесів латентизації злочинів у банківській сфері можна визначити, зокрема, наступні:

- практична неспроможність служб внутрішнього аудиту банків належним чином провести внутрішній аудит операційної діяльності представництва або філій банку через значну кількість операцій, що проводяться та проведення наведених перевірок за часту лише за тематичними напрямками;

- заінтересованість філій та представництв банку у завищених показниках по депозитах та кредитах банку через матеріальну заінтересованість (так звані «бонусні» виплати в кінці поточного року), що призводить до викривлення показників облікової звітності банку;

- протидія співробітників служб безпеки банків роботі співробітників правоохоронних органів, обумовлена викривлено усвідомлюваними інтересами служби;

- слабка правова та економічна підготовка працівників служби безпеки банку та співробітників правоохоронних органів з виявлення злочинних схем у банківській сфері та ін.

Отже, напрямів роботи із подолання латентної злочинності в банківській сфері чимало. Найбільш важливими є питання максимізації їх ефективності. В першу чергу, банкам необхідно ретельно здійснювати відбір кандидатур працівників, а саме: вивчати надану характеристику, здійснювати перевірку на наявність у особи судимості, схильності до вчинення злочину, чи була особа помічена при спробі здійснити будь яке правопорушення, за згодою кандидата використовувати поліграф для перевірки тощо. Також необхідно покращувати професійно-кваліфікаційний рівень працівників, запровадити обов'язкові заняття із позаузівської підготовки для поліпшення знань в сфері економіки та банківської справи. Стосовно напрямів покращення роботи правоохоронних органів, слід здійснювати кадрову перевірку на відповідність службовців займаній посаді, робити внутрішню перевірку з метою виявлення корупції та зловживання службовим становищем, запровадити спеціальні об-

ліки, наприклад – рейтингування співробітників банків (в тому числі співробітників служб безпеки банку) за ознакою повторності вчинення правопорушень банківській сфері.

Останнім часом, як один із можливих заходів запобігання латентної злочинності в банківській сфері, набирає поширення досить своєрідний метод використання так званих «диверсантів-хакерів», які на замовлення самої фінансової установи вчиняють вторгнення в систему банку з метою виявлення технічних прогалин в системі здійснення банківських перерахунків. За повідомленнями ЗМІ, банки надають таким особам не тільки одноразову грошову винагороду, але й постійне місце роботи, стимулюють їх «пошуки» грошовими винагородами, преміями.

Зазначимо, що латентна злочинність в банківській сфері – це яскравий і наглядний прояв корпоративної злочинності, що функціонує в сфері банківської діяльності. Наведені вище специфічні чинники цього виду злочинів виступають своєрідними «маркерами» прояву корпоративного злочинного інтересу. Враховуючи різноманітність, нетиповість проявів корпоративної злочинності як органічної складової явища злочинності в цілому, інтегративний та інтернаціональний її характер, вважаємо, що перспективним кримінологічним завданням стає з'ясування основних кримінологічних рис корпоративної злочинності на прикладі дослідження латентних злочинів у банківській сфері України та інших країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабенко Л.В. Латентність як кримінологічна проблема // Правове життя сучасної України: Матер. міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20-21 квітня 2012 р.). Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін / Нац. ун-т «Одеська Юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2012. – 496 с.
2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. Кримінологія: учебник / под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2009. – 800 с.
4. Фрумкін К. Шахрайство та злочини в банківській сфері // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/150.htm
5. МВС: Протягом 2009 року в сфері банківської діяльності міліцією викрито 3300 злочинів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=243252128&cat_id=244314797
6. Зубок М.І., Корнієнко Ю.В. Захист фінансових ресурсів банку від внутрішніх загроз // Вісник КЕФ КНЕУ імені В. Гетьмана. – 2011. – № 2. – С. 76-89.